

Martin
Pazdera

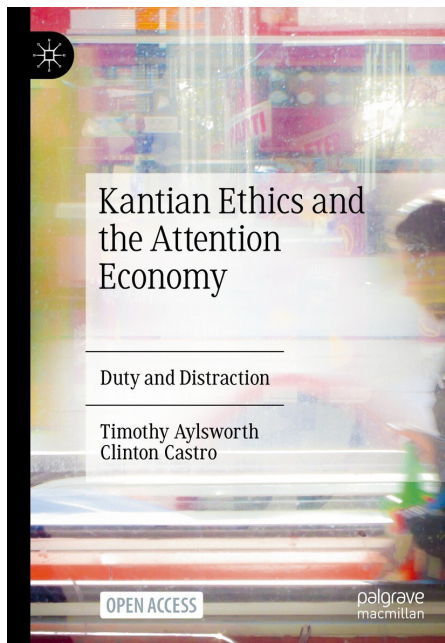
University of Presov

Kant a éra digitálnych technológií

Aylsworth, Timothy – Castro, Clinton: *Kantian Ethics and the Attention Economy. Duty and Distraction*. Cham: Palgrave Macmillan, 2024, 275 s. ISBN 978-3-031-45637-4; e-ISBN 978-3-031-45638-1; DOI 10.1007/978-3-031-45638-1.

Kniha *Kantian Ethics and the Attention Economy* prináša pozoruhodný pokus aplikovať Kantovu etiku na problematiku digitálnych technológií. Autori Timothy Aylsworth a Clinton Castro skúmajú, ako smartfóny, sociálne siete a stratégie zamerané na maximalizáciu používateľskej angažovanosti ovplyvňujú autonómiu, pozornosť a morálku súčasného človeka. Výsledkom je filozoficky bohaté dielo, ktoré spája klasickú normatívnu teóriu s aktuálnymi poznatkami psychológie a kognitívnych vied.

Už úvodná kapitola predostiera základný problém knihy: súčasného človeka, žijúceho v prostredí digitálnych technológií, neustále vystaveného stimulom, ktoré narušajú jeho schopnosť sústredenia, reflektívneho rozhodovania a sebariadenia. Autori na viacerých miestach pracujú s empirickými údajmi o nadmernom používaní smartfónov, čo im umožňuje pre-

ukázať, že technologická záťaž má charakter rozšíreného spoločenského javu, nie individuálnej slabosti. Podrobné referencie na výskumy o zhoršenom spánku, depresívnych symptómoch či oslabení pracovnej pamäte poskytujú úvodnej argumentácii presvedčivú váhu.

Silnou stránkou kapitoly je predstavenie troch modelových prípadov, ktoré sa stanú leitmotívom celej knihy. Každý z nich reprezentuje inú rovinu autonómie – autonómiu jednotlivca, autonómiu v kontexte sociálnych vzťahov a autonómiu kolektívneho konania. Ich opakované návraty v ďalších kapitolách napomáhajú udržať konzistentnosť celej knihy.

Druhá kapitola *Respect for Humanity* predstavuje fundamentálny teoretický rámec celého diela: Kantovu koncepciu *humanity* ako schopnosti racionálne stanovovať a sledovať vlastné ciele. Autori tu presvedčivo ukazujú, že keď v knihe hovoria o autonómii, nemajú na mysli Kantovu *morálnu autonómiu*, ale *osobnú autonómiu*, ktorú Kant označuje termínom *humanity*. Tento výklad je v súlade s modernými interpretáciami Kanta (Wood, Formosa), no zároveň pridáva vlastnú argumentačnú hodnotu tým, že obsah pojmu autonómie rozdeľuje na dve zložky: kapacitu a autenticitu.

Mimoriadne bohatá je sekcia venovaná teóriám „cudzích“ (*alien*) túžob. Autori sa opierajú o Frankfurtove vyššie rády túžob, Watsonove hodnotové súdy, Bratmanove plánovacie štruktúry či Christmanovu historickú podmienku. Toto je jedna z najteoretickejších častí knihy, v ktorej sa autori prejavujú ako veľmi zruční systematici. Práve tu vysvetľujú, prečo je manipulácia – či už explicitná, alebo subtílna – pre autonómiu problematická.

Tretia kapitola *Mobile Devices and Autonomy: Individual-Level Effects* je najrozsiahlejšou empirickou časťou knihy. Autori zhromažďujú výsledky z psychológie, neurovied a behaviorálnej ekonómie, aby ukázali, že smartfóny a interakcie s nimi oslabujú kognitívnu kapacitu, pozornosť a pracovnú pamäť. Detailne opisujú mechanizmy upozornení, odmeňovacích cyklov a dizajnových stratégií, ktoré majú v užívateľovi vyvolať až kompulzívne správanie. Autori presvedčivo argumentujú, že ak človek nie je schopný plánovať, udržať pozornosť a konať podľa vlastných dlhodobých cieľov, potom nie je schopný autonómneho konania v kantovskom zmysle.

V štvrtej kapitole *The Duty to Promote Digital Minimalism in Ourselves* autori prechádzajú od deskriptívnych úvah k normatívnym tvrdeniam. Ich hlavná téza znie: existuje morálna povinnosť voči sebe samému, ktorá nám ukladá povinnosť pestovať *digitálny minimalizmus*. Pod týmto poj-

mom rozumejú stav, v ktorom sú naše interakcie s digitálnymi technológiami *úmyselné a nepodkopávajú* naše autonómne sebariadenie.

Argument stojí na Kantovom učení o povinnostiach voči sebe – konkrétne na povinnosti pestovať a chrániť svoje racionálne schopnosti. Autori dobre ukazujú, že ak technologické prostredie narúša kognitívnu kapacitu, potom jej ochrana nie je len otázkou osobného komfortu, ale *morálnou povinnosťou*.

Kriticky však možno podotknúť, že koncept digitálneho minimalizmu nie je dostatočne presne definovaný. Autori ho charakterizujú vágne ako „intencionálnosť“ a „nepodkopávanie autonómie“, no neposkytujú jasné kritériá, podľa ktorých by bolo možné posúdiť, kedy presne agent túto povinnosť porušuje. Niektorí čitatelia môžu tiež diskutovať o tom, či všetky formy technologického používania jednoznačne ohrozujú autonómiu, alebo je možná existencia autonómnych kontrapríkladov.

Piata kapitola *The Duty to Promote Digital Minimalism in Others I: Duties of Virtue* sa zaoberá povinnosťami voči druhým, vyplývajúcimi z kantovských *duties of virtue*, teda povinností, ktoré nie je možné vynútiť právom, ale morálne zaväzujú. Autori tu zavádzajú pojem *attention ecologist* – človeka, ktorý aktívne podporuje autonómiu iných, najmä tým, že im nenarúša pozornosť a nie je súčasťou kultúry neustáleho digitálneho bombardovania.

Najsilnejšou časťou kapitoly je aplikácia týchto povinností na špecifické roly. Kniha na tomto mieste presvedčivo ukazuje, že povinnosti nevyplývajú len zo seba-vzťahujúcej morálky. Rodičia a učitelia – tí majú osobitnú povinnosť pestovať u detí autonómiu, priatelia – vzťahuje sa na nich povinnosť nenarúšať pozornosť blízkych, zamestnávateľia a vývojári – tí by nemali zneužívať digitálne platformy na manipuláciu či nadmernú kontrolu pracovníkov.

Hoci autori argumentujú premyslene, miestami prílišne idealizujú. Napríklad povinnosť rodičov „kultivovať autonómiu“ je teoreticky nepochybná, ale prakticky naráža na socio-ekonomické nerovnosti a technologické tlaky, ktoré autori len okrajovo spomínajú.

V šiestej kapitole *The Duty to Promote Digital Minimalism in Others II: Duties of Right* autori posúvajú diskusiu od morálnych povinností indivíduí k povinnostiam, ktoré možno právne vynucovať. Opierajú sa o Kantovu koncepciu *duty of right*, ktorá legitimizuje zásahy štátu vtedy, ak sú potrebné na ochranu slobody všetkých. Síce neponúkajú konkrétne legislatívne návrhy, ale načrtávajú rámec postavený na ochrane autonómie ako verejného dobra. Diskutujú, napríklad, o možných zásahoch do dizajnu

aplikácií, transparentnosti algoritmov či regulácii upozornení.

Silným momentom tejto kapitoly je jasné rozlíšenie medzi *povinnosťami cnosti* a *povinnosťami práva*. Menej presvedčivo však pôsobí tvrdenie, že samotná ochrana autonómie dokáže odôvodniť výrazné zásahy do technologických trhov. Kantovská tradícia je vo vzťahu k paternalizmu skôr zdržanlivá a autori sa tejto otázky dotýkajú len okrajovo, hoci by si zaslúžila podrobnejšiu analýzu.

Jednou z najinovatívnejších častí knihy je siedma kapitola *The Duty to Promote Digital Minimalism in Group Agents*. Táto kapitola predstavuje diskusiu o kolektívnej autonómii. Autori vychádzajú z predpokladu, že spoločnosť ako celok môže konať autonómne alebo neautonómne, napríklad, keď je verejná diskusia skreslená polarizáciou a algoritmicky zosilnenými konfliktnými obsahmi. Ich argument, že rozklad dôveryhodnosti ohrozuje *demokratickú legitimitu* je silný a aktuálny. Jasne nám ukazujú, ako algoritmické selekcie obsahu môžu narušiť verejné uvažovanie (a zvažovanie rôznych možností) a tým aj schopnosť spoločnosti autonómne sa rozhodovať.

Kriticky však možno upozorniť, že koncept „autonómie skupiny“ je filozoficky sporný. Autori sa opierajú o existujúcu literatúru o kolektívnom zvažovaní, no nepoložia si esenciálnu otázku. Môže mať skupina autonómiu nezávislú od autonómie jednotlivcov?

Záverečná kapitola sa vracia k trom modelovým prípadom z úvodu, čím uzatvára argumentačný oblúk knihy. Autori ukazujú, že fenomény, ktoré pôsobia ako banálne problémy každodennosti, majú hlboké morálne implikácie. Záver pôsobí odľahčenejšie a optimistickejšie než zvyšok knihy. Autori tvrdia, že digitálny minimalizmus nie je asketická disciplína, ale spôsob obnovenia ľudskej autonómie a autentickej činnosti. Niektorí čitatelia však môžu vnímať tento optimizmus ako kontrast k pomerne temnému výkladu rizík v predchádzajúcich kapitolách.

Kantian Ethics and the Attention Economy je odvážna a originálna kniha, ktorá významne prispieva k filozofickej diskusii o etike technológií. Jej hlavné kvality spočívajú v originálnej aplikácii Kantovej etiky na súčasné technologické problémy. Rovnako možno oceniť značné prepojenie s empirickým výskumom a tiež originálny koncept „*attention ecologist*“. Medzi slabšie stránky knihy možno zaradiť nedostatočnú reflexiu obmedzení empirických štúdií, miestami príliš široké a vágne definície „digitálneho minimalizmu“ či filozoficky nevyjasnený koncept kolektívnej autonómie.

Napriek týmto pripomienkam je kniha intelektuálne stimulujúcim a dôležitým príspevkom k rastúcej literatúre o digitálnej etike. Môže

byť užitočná nielen pre kantovcov, ale aj pre odborníkov v oblasti etiky technológií, učiteľov, vývojárov digitálnych služieb a podobne. Aylsworth a Castro v nej presvedčivo ukazujú, že autonómia nie je abstraktný pojem 18. storočia, ale živý problém 21. storočia. V čase, keď digitálny svet sústavne útočí na našu autonómiu, je táto kniha mimoriadne aktuálna a potrebná.

Bibliografia:

Aylsworth, T., Castro, C., 2024. *Kantian Ethics and the Attention Economy: Duty and Distraction*. Cham: Palgrave Macmillan.

Mgr. Martin Pazdera, PhD.

University of Presov

Faculty of Arts

Institute of Philosophy and Ethics

Prešov, Slovakia

email: martin.pazdera@unipo.sk